ARCHIEFJES

VII

1914-1918

Duitse boeken en kranten in bezet België

Herkomst van de documenten

Marc VANDAELE

ARCHIEFJES

1914-1918

Duitse boeken en kranten in bezet België

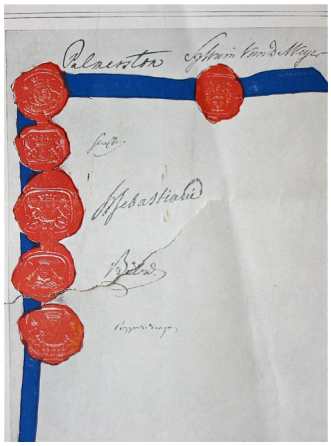

*The **Scrap of Paper** met de handtekeningen van*
Palmerston (G.B.)
Sylvain Van de Weyer (B)
Senfft (Oostenrijk)
H. Sebastiani (Frankrijk))
Bülow (Pruisen)
Pozzo di Borgo (Rusland)

Published by the Parliamentary Recruiting Committee, 12 Downing Street, Westminster

De schending van het grondgebied van het neutrale België (‘*Vodje papier’* of ‘*Scrap of Paper’* met de handtekeningen van de gevolmachtigden der zes gezaghebbende staten die de onafhankelijkheid en neutraliteit van België gewaarborgd hebben - 1839) zal voor de verliezer van de Eerste Wereldoorlog nare gevolgen hebben. De wreedheden die met de schending gepaard gingen, en de daaropvolgende vierjarige bezetting, zullen de reputatie van het Duitse Keizerrijk in dergelijke mate schaden dat het Britse koningshuis zijn naam zal veranderen en de Fransen alle Duitse namen uit het straatbeeld zullen schrappen. Duitsland, dat de ambitie koesterde het land van *die Kultur* te worden, werd uiteindelijk de Europese *Kultur-barbar.*

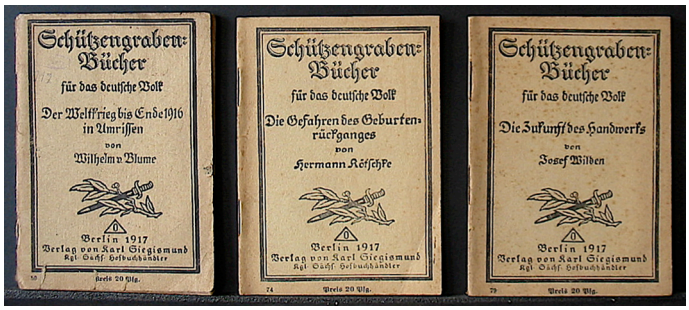

Tijdens de bezetting van onze gewesten (1914-1918) werden de Duitsers – burgers en militairen - met informatie voorzien vanuit het vaderland. Sommige van die publicaties – boeken, brochures en kranten - verdienen nog even aan het daglicht te komen in onze eenentwintigste eeuw. Ze doen filosoferen over die tijd van **de Groote Oorlog.**

Herkomst van de documenten

Reeds in mijn jonge jaren was ik aangetrokken door boeken en kranten die in verband stonden met geschiedenis, en zelfs had ik een 'mini-bibliotheek' opgericht met boeken die konden uitgeleend worden aan vriendjes. Op *'proengelmarkten'* en *'zolderopruimingen'* vond ik **kranten, boeken** en **brochures** om mijn 'historische' collectie te laten uitgroeien *(Eerste en Tweede Wereldoorlog)*. Een eerste echte *'boost'* (eind jaren 60) kwam er met het verwerven van de mysterieuze koffer vol 'stadsrekeningen' die uiteindelijk een inkijk gaven in de Napoleontische periode ***(Zie Archiefje 9 – J.-A. Van Caneghem).***

Frans zoals iedereen hem kende …

Eind jaren 70 was er een nieuwe *'boost'.* Onze vriendenkring was toen in contact met **Frans VANAGT**, uitbater van **Music Cottage** in de Geldmuntstraat**,** grote fan en bezieler van het **Festival van Vlaanderen,** dat later **Musica Antiqua** zou worden. **Frans** kwam regelmatig voor een babbel en een knabbel in **Sint-Jan in de Meers 2**, en het ging meestal over **het Festival** en over **geschiedenis**. Wanneer in **1978** het familiehotel **CONTINENTAL HOTEL** te Knokke moest ontruimd en afgebroken worden om plaats te maken voor een wooncomplex, vroeg **Frans** of ik niet geïnteresseerd was – eventueel voor mijn lessen geschiedenis - in de oude kranten die er nog altijd lagen. Dat bezoek aan het **Continental Hotel** blijft onvergetelijk. Rondlopen in dat oude, verlaten gebouw dat de Belle-Epoque had gekend en twee wereld-oorlogen had meegemaakt, was een trip doorheen vergane glorie, ideaal decor voor een Hitchcockfilm. In een muurkast, met open-staande deuren, stonden bovenaan nog oude schoolboeken (o.a. taalleerboeken) uit de periode rond de eeuwwisseling. Onderaan lagen oude kranten opgeslagen, **Duitse** en Franse, die - bij nader toezicht – dateerden uit de tijd van de *Eerste Wereldoorlog* en het *Interbellum* … alles waarvan een enthousiast leraar geschiedenis dromen kon. Die culturele aanwinst voor mij, werd gevierd in het restaurant van het casino te Middelkerke. Een stukje 'papieren geschiedenis'

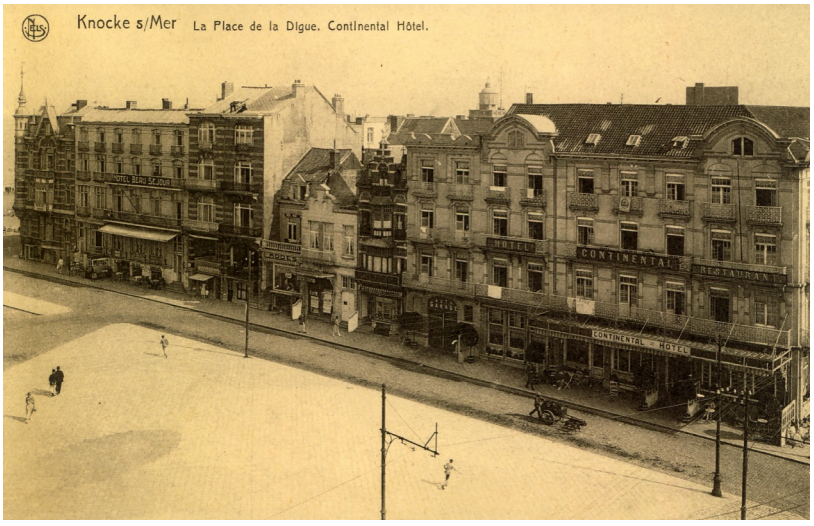

Hotel Continental (rechts) op een oude prentkaart

verhuisde naar Brugge, **Sint-Jan in de Meers 2**. De oude leerboekjes werden in kartonnen dozen geschikt volgens taal of wetenschap. De kranten werden in de inkomsthall gedeponeerd om er gesorteerd te worden volgens titel en datum. Hier kreeg ik de kostbare hulp van twee enthousiaste leerlingen die toen al een uitgesproken interesse hadden voor geschiedenis : de broers **Luc** en **Yves DEKIMPE**.

Luc studeerde af als automechanicus, gespecialiseerd in dieselmotoren. Hij is nog steeds gebeten door geschiedenis, gaat graag op reis naar plaatsen die met de Eerste, en vooral de Tweede Wereldoorlog te maken heeft, en heeft een uitgelezen collectie militaria.

Yves werd leraar **Nederlands, Engels** en **Duits**, en zijn kennis van die Germaanse talen bracht hem in onmiddellijk contact met het gedachtengoed van de landen waarvan hij de taal had bestudeerd. Litteraire analyse kreeg een concrete vorm in zijn publicatie van **LEKBLOED ***, de vertaling van **August STRAMM**s bundel oorlogsgedichten **TROPFBLUT**, literair werk van de laatste levensjaren van de dichter (1914 en 1915). Die Eerste Wereldoorlog heeft dus de vertaler niet onberoerd gelaten en op dit ogenblik staat de vertaling van **Stramm**s toneelwerk op stapel. (** **August STRAMM - LEKBLOED** – Gedichten en Brieven uit de Oorlog – **Yves DEKIMPE** - Uitgeverij Aspekt)*

Uit de oude leerboeken van het **Continental Hotel,** blijkt welk belang het onderwijs van o.a. talen wel had in die tijd vòòr 1914. Het aanleren van het Frans was vanzelfsprekend, want het was dé taal van het jonge Belgisch koninkrijk. Tot aan de wereldoorlog was ons *Nederlands* (Vlaams gesproken) bijna onbestaande in officiële documenten of werd het als 'annexe' beschouwd. *'Native speakers'* van dat *'Nederlands'* beseften maar al te goed dat het aanleren van het Frans, en van nog méér vreemde talen, de toegangspoort tot een succesvolle toekomst aanzienlijk verbreedde. Engels en Duits kregen dus ook hun plaats in het middelbaar en voortgezet onderwijs (vb. normaalschool). In de geschiedenis van mijn eigen school ***(Sint-Franciscus-Xaveriusinstituut te Brugge = De Frères)*** staat vermeld dat in de Mariastraat, studenten van verschillende nationaliteiten waren geherbergd. Ook had de Xaverianenorde scholen in Engeland *(Zie **Archiefjes** i.v.m. **Frère Léon** en **Frère Gabriel**)* en in de States, en waren er Duitse broeders werkzaam in West-Vlaanderen. Wat opvalt in de leerboekjes is dat de belangstelling voor de Duitse taal in die vòòroorlogse periode zeer levendig moet geweest zijn. Duitsland was in die tijd een opkomende macht die op heelwat gebieden toonaangevend was : technisch, wetenschappelijk, filosofisch, militair…. De Duitse taal leek op weg een wereldtaal te worden. Wat het enthousiasme

temperde was de bijkomende energie die niet-Duitsers moesten besteden aan het wennen aan hun gotisch schrift. Als student **Regent Moderne Talen** hadden we in ons studiepakket ook de Duitse taal. Het was de tijd dat ***Der Zug war pünktlich*** *(Heinrich Böll)* gelezen werd, of ***Draussen vor der Tür*** *(Wolfgang Borchert*). Alles werd gelezen in het *lateinische Druckschrift*, ook ***Die Judenbuche*** *(Annette von Droste-Hülshoff)* en ***Bahnwärter Thiel*** *(Gerhart Hauptman)* die dateren uit de 19de eeuw. Het bestaan van dat gotisch schrift werd sporadisch aangehaald in onze cursus maar niet echt bestudeerd. Een leerboekje uit de boekenkast **(Kölner Handfibel 1899)** initieerde me in het gebruik van dit gotisch schrift dat in de Duitse pers van rond de eeuwwisseling nog zo gebruikelijk was. Zijn er overeenkomsten

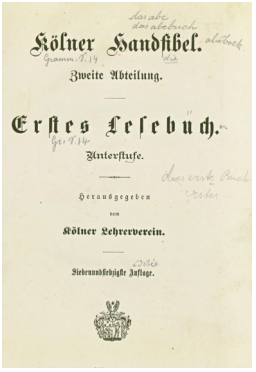
Kölner Handfibel.
Zweite Abteilung.
Erstes Lesebuch.
Unterstufe.
Herausgegeben
vom
Kölner Lehrerverein.
Siebenundfünfzigste Auflage.

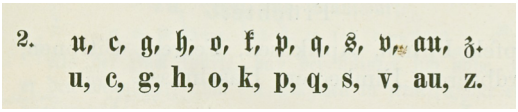
2. u, c, g, h, o, k, p, q, s, v, au, z.
u, c, g, h, o, k, p, q, s, v, au, z.

met ons algemeen gebruikt schrift, dan vormden – bij de eerste kennismaking met het gotisch schrift - de letters **k, x**, **y** en **z** dikwijls een struikelblok. Wat betreft de hoofdletters ging het niet beter … De **A** lijkt op een **U**. Voor de **C, E** en **G** was het meestal goed uitkijken, evenals voor de **O** en de **Q**. De **V, Y** en de **Z** zorgden voor vertraging in de lectuur.

4. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J.
A, B, C, D, E, F, G, H, I, J.
Geräte:
Bänke, Betten, Eimer, Äxte, Beile, Haken, Gabeln, Hämmer, Flegel, Feuerspritzen, Eggen, Hobel.
Früchte:
Äpfel, Birnen, Aprikosen, Feigen, Citronen, Erdbeeren, Himbeeren, Haselnüsse.
5. K, L, M, N, O, P, Q, R, S.
K, L, M, N, O, P, Q, R, S.
Pflanzen:

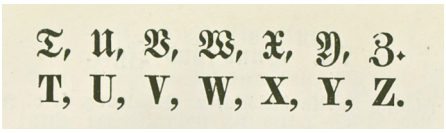
T, U, V, W, X, Y, Z.
T, U, V, W, X, Y, Z.

In de kranten van die oorlogsjaren (1914-1918) merkte ik echter op dat die ***lateinische Druckschrift*** in sommige publicaties reeds vreedzaam samenleefde met het gotische schrift. Zo zien we in **DIE WOCHENSCHAU** van **19 juni 1915** dat het grootste gedeelte van de publiciteit in *Latijns drukschrift* is opgesteld terwijl de meeste dag- of weekbladen (vb. **Berliner Morgenpost, Berliner Tageblatt** of **Frankfurter Zeitung …**) nog het gotisch schrift gebruikten.

Leuchtuhren für unsere Krieger!
Heizung für das Einfamilienhaus
Feldpostbezug der Wochenschau
Stotterer
Ich schenke Uhr, Kette u. Ring
Hindenburg

Hoe die Duitse kranten in **Hotel Continental** terechtgekomen zijn, daar had indertijd de familie **Lantsoght** meer kunnen over vertellen. Zoals het dikwijls gaat, ontwaakt interesse voor eigen familiegeschiedenis maar in de derde generatie, of zelfs nog later. We kunnen nochtans vermoeden hoe alles verlopen is. Tijdens de

Eerste Wereldoorlog was de **Kommandantur** in het stadhuis van Knokke geïnstalleerd. De militaire bevelhebber van *Knocke* was toen *'Capitainleutnant'* **JAHNCKE.** Tussen de kranten bevonden zich zelfs enkele **Bekanntmachungen**

CONTINENTAL HÔTEL
PLACE DE LA DIGUE
KNOCKE s/MER (BELGIQUE)
Le Directeur-Propriétaire : A. J. LANTSOGHT
TÉLÉPHONE : 11
LIFT TO ALL FLOORS

uit die tijd, onderschreven door deze *Kapitainleutnant und Ortskommandant.* Militairen van hogere rang zullen gelogeerd hebben in mooie burgershuizen of in de grote hotels. De heer en mevrouw **Arthur Lantsoght-Cosyn**, uitbaters van **Hotel Continental**, of een van hun kinderen zullen waarschijnlijk de onweerstaanbare drang gehad hebben de rondslingerende kranten van hun *'Duitse militaire klanten'* te verzamelen, misschien bewust van het feit dat ze een uitzonderlijke situatie beleefden : de eerste oorlog sinds het bestaan van België. In de loop van de zestig jaren - tussen het einde van Eerste Wereldoorlog en de afbraak van het hotel - was de belangstelling voor het eerste wereldconflict getaand ; de Tweede Wereldoorlog had immers de Eerste in de schaduw gesteld, zowel door zijn omvang, door zijn technische vooruitgang als door het rationeel en organisatorisch elimineren van een bevolkingsgroep. In de jaren **1914-1918** heeft de heer **Lantsoght** zeker – gedwongen door de omstandigheden - zijn hotel moeten ter beschikking stellen van de Duitse bezetter, of tenminste zich moeten schikken naar zijn eisen. Tussen de papieren vond ik twee stukken van

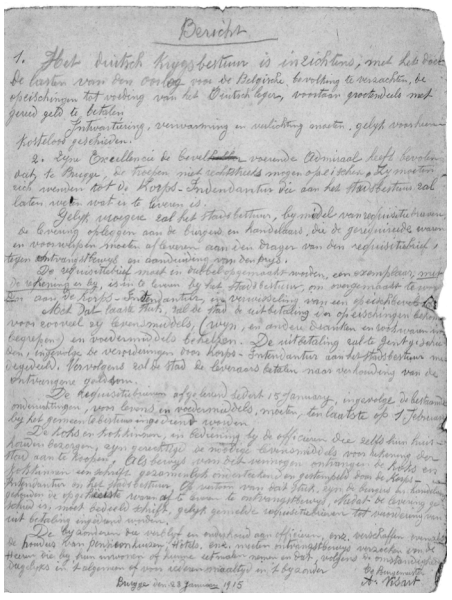
Bericht

vooroorlogse aangifteformulieren *(de hotelier moest erop aanduiden wie bij hem logies had aangevraagd, met vermelding van NOMS ET PRENOMS, PROFESSION, DOMICILE, AGE, LIEU DE NAISSANCE, POUR QUEL MOTIF ETES-VOUS A KNOCKE?* Dit formulier moest binnen de 24 uur op het stadhuis aangeboden worden). Op de keerzijde van het eerste formulier, een handgeschreven tekst (potlood), 'ondertekend' **A. Visart**, gedateerd **23 januari 1915 *.** Vermoedelijk heeft de heer **Lantsoght** een officieel **Bericht** kunnen kopiëren *(het handschrift lijkt enigszins op dat van de brief van 31 mei 1920)* of laten kopiëren *(de letter **d** is afwijkend)*, waarvan enkele elementen betrekking hadden op zijn persoonlijke situatie. Het gaat wel over **Brugge**, maar het zal ook wel toepasselijk geweest zijn op **Knokke**. Vooral de laatste alinea zal hem geïnteresseerd hebben ; het gaat immers over de houders van hotels en de gasten die er logeren of er hun maaltijden nemen …

BERICHT

1. Het Duitsch Krijgsbestuur is inzichtens (= van plan)*, met het doel de lasten van den oorlog voor de Belgische bevolking te verzachten, de opeischingen tot voeding van het Duitsch leger, voortaan grootendeels met gereed geld* (= cash) *te betalen.*

Inkwartiering, verwarming en verlichting moeten, gelijk voorheen, kosteloos geschieden.

2. Zijne Excellencie de bevel~~hebber~~ voerende Admiraal, heeft bevolen dat, te Brugge, de troepen niet rechtstreeks mogen opeischen. Zij moeten zich wenden tot de Korps-Intendantur die aan het stadsbestuur zal laten weten wat er in te leveren is.

Gelijk vroegere zal het stadsbestuur, bij middel van requisitiebrieven, de levering opleggen aan de burgers en handelaars, die de gerequireede waren en voorwerpen moeten afleveren aan den drager van den requisitiebrief, tegen ontvangstbewijs en aanduiding van den prijs.

De requisitiebrief moet in dubbel opgemaakt worden, een exemplaar, met de rekening er bij, is in te leveren bij het Stadsbestuur, om overgemaakt te worden aan de Korps-Intendantur, in verwisseling van een opeischbevel.

Met dat laatste stuk, zal de stad de uitbetaling der opeischingen bekomen voor zoveel zij levensmiddels (wijn, en andere dranken en rookwaren inbegrepen) en voedermiddels behelzen. De uitbetaling zal te Gent geschieden, ingevolge de verordeningen door Korps-Intendantur aan het Stadsbestuur medegedeeld. Vervolgens zal de stad de leveraars betalen naar verhouding van de ontvangene geldsom.

De requisitiebrieven afgeleverd sedert 15 January, ingevolge de bestaande onderrichtingen, voor levens en voedermiddels, moeten ten laatste op 1 February bij het gemeentebestuur ingediend worden.

De koks en kokkinnen, in bediening bij de officieren die zelfs hun huishouden bezorgen, zijn gerechtigd de noodige levensmiddels voor rekening der stad aan te koopen. Als bewijs van dit vermogen ontvangen de koks en kokkinnen een schrift gezamenlijk onderteekend en gestempeld door de Korps-Intendantur en het stadsbestuur. Op vertoon van dat stuk, zijn de burgers en handelaars gehouden de opgeheischte waren af te leveren te(gen) ontvangstbewijs. Nadat de levering geschied is, moet bedoeld schrift, gelijk gemelde requisitiebrieven tot verordening van uit betaling ingediend worden.

De bijzonderen die verblijf en onderhoud aan officieren enz. verschaffen evenals de houders van pensioenhuizen, Hôtels, enz. moeten ontvangstbewijs verzoeken van de Heeren die bij hun inwonen of hunne

eetmalen nemen, en dat, volgens de omstandigheden, dagelijks in 't algemeen of voor iederen maaltijd in 't bijzonder.

De Burgemeester A. Visart Brugge den 23 January 1915

De keerzijde van het tweede formulier *, eveneens in potlood en met identiek handschrift, bevat eveneens richtlijnen voor de bevolking ……

1/ het generaal Kommando pp. en Etappe-Inspektion
hebben (beslist?) in hun gebied door de Burgemeester x listen op te doen stellen, die verklaren (gemeenteoverheden)

a/ Oorden, huizen, kamers waarin Briefduiven gehouden worden
b/ Aantal der duiven in ieder plaats
c/ Volledige beschrijving en teekening ieder duif
d/ naam en woning van den bezitter

2/ De gemeenteoverheden moeten aanwijzen dat er moet aangemeld worden ieder verandering in de Duivekoten hunner gemeente, aan den huidigen generaal Commandant pp. of Etappe-Inspektion
3/ het is aan de gemeenteoverheden bevolen bekend te maken, dat ieder bezitter, bij wien in de toekomst onaangemelde brief-duiven gevonden worden, te zamen met den Huidigen Burgemeester en de gansche gemeente voor een Krijgsraad zal geoordeeld worden.
4/ Men moet gedurig met de plaatsen, waarin x verdoken brief-duiven gehouden worden , navorschingen doorvoeren, waarbij (men) in acht moet nemen dat geheime duiveslagen in eenzame huizen van de groote straten verwijderd, in het bosch,
---------- stallen, ook in bijzonder ingerichte kassen en komoden te vinden zijn.
5/ De lijsten zijn gezameld tot den 8 February 's avonds moeten zij aan den ~~U~~.O.K. overhandigd zijn. (Ortskommandant)
Men is verzocht het gevraagde aanstonds te doen. De plaatsen, in het bereik van de Kommandatur liggende, moeten per keerende post hier aangemeld worden, aangaan(de) van de lijsten voor den 6 February 1915 's avonds 7 uur.

** Deze twee **BERICHTEN** zullen zeker een **officiële druk** gekend hebben (die ik echter nog niet gezien, of gevonden heb …)*

Na de oorlog speelde **Arthur Lantsoght** een belangrijke rol in het Knokse sociale leven. De website ***zwinstreek.eu*** geeft uiterst interessante informatie in verband met de geschiedenis van Knokke en tijdens de periode van het interbellum wordt de hotelier van het **Hotel Continental** regelmatig geciteerd. Zijn naam wordt geassocieerd met die van *dokter Reimond De Beir, architect Huib Hoste, apotheker Rudolf Chielens ….* en aldus met de meer gematigden in de naoorlogse Vlaamse beweging.

Tussen de papieren die naar *Sint-Jan in de Meers 2* verhuisden, stak die merkwaardige brief van de hand van de hotelier. Het schrijven is gedateerd **31 mei 1920**, dus anderhalf jaar na het einde van de oorlog. Het moet het antwoord zijn op een brief van de **Kölnische Zeitung** die hem een exemplaar van de krant van **28 mei 1920** heeft gestuurd, zeer waarschijnlijk om te vragen of hij niet geïnteresseerd was in een abonnement op deze krant, zodat zijn Duitse klanten hun lectuur niet zouden missen. Na de oorlog scheen het voor Duitse ondernemers heel normaal : *Der Verkauf geht weiter ! Business as usual !* alsof er helemaal niets gebeurd was. Het antwoord van de hotelier lijkt ons klaar en duidelijk, en is in te schrijven in de geest van die vroege jaren twintig … : *We willen niets meer met jullie te maken hebben !* De gebruikte terminologie (*Bochie – Boches – Hunnen)* wijst op het *'uiterst geïrriteerd'* zijn van de opsteller van de brief. Dit schrijven bewijst dat **Arthur Lantsoght** - aanvankelijk onderwijzer en later hotelier - de Duitse taal goed beheerste …

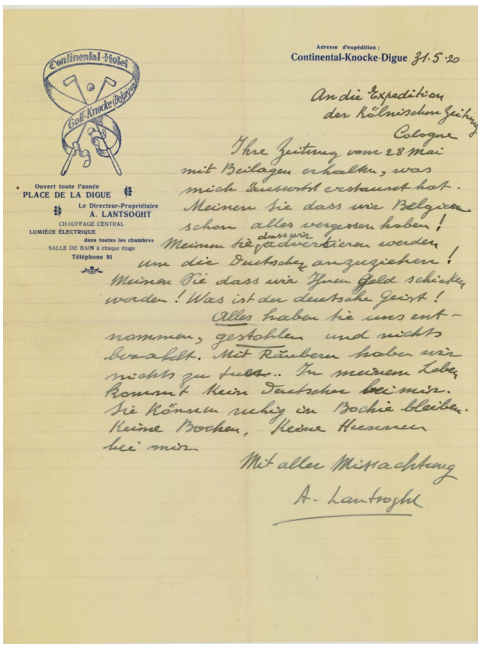

Adresse d'expédition : Continental-Knocke-Digue 31-5-20
An die Expedition der Kölnischen Zeitung – Cologne

Ihre Zeitung vom 28. Mai mit Beilagen erhalten (ontvangen)*, was mich äusserst erstaunt hat* (zeer verbaasd heeft)*. Meinen Sie dass wir Belgier schon alles vergessen haben! Meinen Sie dass wir advertieren werden um die Deutschen anzuziehen* (aan te trekken) *! Meinen Sie dass wir Ihnen Geld schicken werden* (dat we U geld zullen zenden) *! Was ist der deutsche Geist!*

Alles haben Sie uns entnommen, gestohlen und nichts bezahlt. Mit Räubern (rovers) *haben wir nichts zu tun. In meinem Leben kommt kein Deutscher bei mir.*

Sie können ruhig in Bochie (in Moffenland) *bleiben. Keine Bochen* (Moffen)*, keine Hunnen bei mir.*

Mit aller Missachtung (minachting)

A. Lantsoght

Is dit het origineel dat de heer **Lantsoght** niet opgestuurd heeft, omdat hij besefte dat die brief opgesteld werd in een opwelling van verontwaardiging, en hij er misschien moeilijkheden zou mee hebben? De enveloppe met adres, maar niet gefrankeerd, laat het vermoeden. De brief illustreert in ieder geval de gemoedsgesteltenis van vele Belgen die de bezetting hadden ondergaan.

Het jaar **2011** was het jaar dat het project **ARCHIEFJES** vaste vorm begon te krijgen. **2011** was ook het jaar van het overlijden van **Frans Vanagt**. Het definitief afscheid maakte dat ik alleen kwam te staan met de documentatie die ik – dank zij **Frans** – verkregen had. Zoveel had ik hem toen nog te vragen over de families **Lantsoght** en **Vanagt** en over het **Hotel Continental.** Zoals het vaak gebeurt, komen vragen net te laat. Het spreekt vanzelf dat de **ARCHIEFJES** over

Duitse boeken en kranten in bezet België – 1914-1918

nooit de omvang zouden gekend hebben, hadden we indertijd het geluk niet gehad, het pad van **Frans Vanagt** te kruisen. **M.V.** september 2017

Een heuglijk weerzien …

*04 november 2017 - Veertig jaar na het triëren van de Duitse kranten (1914-1918) in de hall van **St-Jan in de Meers 2,** hadden we elkaar rendez-vous gegeven in de Baliestraat. Met **Luc** en **Yves** was het gezellig nog even te praten over de tijd van toen. Beiden zijn nog steeds 'gebeten' door geschiedenis, en het doornemen van een **Rheinisch-Westfälische Zeitung** uit de periode van de **Derde Slag om Ieper** – 100 jaar geleden – had toch iets speciaals …*

M.V. november 2017